

INHOUD

ONTDEKKEN 6

Welkom in Madrid.....	8	Routes.....	20
De parels van Madrid.....	10	Veelzijdig Madrid.....	26
Zicht op Madrid.....	14	Jaaroverzicht van Madrid.....	50
De wijken van Madrid.....	16	Een korte geschiedenis.....	52

BELEVEN 58

West-Madrid.....	60	Buiten het centrum.....	156
Oost-Madrid.....	92	Dagtochten rondom Madrid.....	172
Malasaña, Chueca en Salamanca.....	130		

WEGWIJS 202

Voor vertrek.....	204	Register.....	212
Madrid onderweg.....	206	Nuttige uitdrukkingen.....	220
Praktische informatie.....	210	Dankbetuiging.....	222

Links: Uitbundige schilderijen aan de Plaza Mayor
Vorige bladzijde: Catedral de la Almudena
Omslag: Ondergaande zon boven het Palacio Real

Mi casa es tu casa

Leef de levens van Madrids grootste kunstenaars en verzamelaars door hun huizen te bezoeken. Het Museo Sorolla (blz. 147) toont het gezinsleven van de 20ste-eeuwse schilder Joaquín Sorolla. Verbeeld u hem spelend met zijn kinderen in zijn Andalusisch getinte tuin voor hij zich in zijn atelier opsloot om te schilderen. Het Museo Cerralbo (blz. 87) neemt u mee naar het 19de-eeuwse leven van een familie kunstverzamelaars, die hier grote feesten en bals hield.

Joaquín Sorolla's schilderijen aan de muren van zijn toenmalige huis in het Museo Sorolla

Meesterwerken uit Madrid

Met drie van de beste musea ter wereld vlak bij elkaar in de Gulden Driehoek komt het niet als een verrassing dat de stad vele topstukken uit de kunstgeschiedenis herbergt. Reis terug naar de Spaanse gouden eeuw met *Las Meninas* van Diego Velázquez in het Prado (blz. 103) of adem het impressionisme in met *De groene dansers* van Edgar Degas in het Thyssen-Bornemisza (blz. 98). Hebt u slechts de tijd voor één meesterwerk, opteer dan voor Picasso's anti-oorlogsdoek *Guernica* in het Reina Sofía (blz. 106), een van de invloedrijkste werken van de 20ste eeuw.

Picasso's beroemde *Guernica* in het Reina Sofíamuseum

TOP 5 MINDER BEKENDE MUSEA

La Tabacalera

Het museum in de oude tabaksfabriek is bekend om zijn coole muurschilderingen (blz. 165).

Matadero Madrid

In het oude slachthuis zijn vele kunstenaars aan het werk (blz. 170).

La Neomudéjar

Video-artsfestivals zetten de avant-gardistische toon hier (blz. 125).

Conde Duque

Tot de culturele events in de 18de-eeuwse barakken behoren artists-in-residence (blz. 152).

La Casa Encendida

In hypermoderne programma's gespecialiseerd centrum (blz. 167).

MADRID VOOR KUNSTKENNERS

Madrid werd in de 19de eeuw een centrum van beeldende kunst. Een deel van de beste kunst uit Spanje hangt en staat nu in de Gulden Driehoek van topmusea. Ter meerdere glorie zorgt een reeks kunstcentra voor een van de productiefste stedelijke kunstbewegingen van Europa.

CAPITOOLTIP Bekijk het allernieuwste

Elke februari is er in Madrid de ARCO, een beurs voor internationale moderne kunst (ifema.es/arco-madrid), waar kunstenaars en verzamelaars uit de hele wereld op afkomen.

Coolle kunstcentra

Duizenden mensen vergapen zich aan de permanente collecties, maar zoek eens de huidige kunstscene op. Tijdelijke exposities hedendaagse kunst en fotografie te over in het CaixaForum (blz. 120) en CentroCentro (blz. 113), maar de ware kunstkenner haast zich naar de Fundación Juan March (blz. 145) voor stimulerende exposities die het sociale en educatieve gebruik van kunst onderzoeken.

Het moderne CaixaForum, in een veel gefotografeerde oude energiecentrale

Kunst van de straat

Van graffiti tot beelden: Madrid toont de prachtigste streetart. Wie in Salamanca komt, moet zeker ook naar het Museo de Arte Público (blz. 146) gaan, een gratis openluchtmuseum met eigentijdse abstracte sculpturen. In Lavapiés prijken opvallende schilderijen op de muren van La Tabacalera (blz. 165), dankzij het Madrid Street Art Project uit 2014 van het ministerie van Cultuur. Volg de rondleiding van Cool Tour Spain (cooltourspain.com) en geef u over aan de streetart van deze stad.

Pieces van Animalotland en anderen in La Tabacalera

JAAROVERZICHT VAN MADRID

JANUARI

Δ **Cabalgata de los Reyes** (5 jan.). Driekoningen: avondlijke processie vanaf het Parque del Retiro, met praalwagens, levende dieren en menige beroemdheid.

Δ **San Antón** (17 jan.). Dierenzegening in de Iglesia de San Antón op de naamdag van St. Antonius.

FEBRUARI

Δ **ARCOmadrid** (eind feb.). Een week durende beurs voor moderne kunst, die verzamelaars en kunstenaars uit de hele wereld trekt.

Δ **Carnaval** (week voor Vastenavond). Feesten en optochten in de hele stad; de grootste viering begint op de Plaza Mayor.

MEI

Δ **Dag van de Arbeid** (1 mei). Feestdag in heel Spanje; samenkomst op de Puerta del Sol.

Δ **Dos de Mayo** (2 mei). Exposities in Malasaña herinneren aan de dag dat de bevolking van Madrid opstond tegen het leger van Napoleon.

Δ **San Isidro** (15 mei). Officiële feestdag voor de naamdag van de stadspatroon, met fiestas.

JUNI

Δ **Corpus Christi** (eind mei/begin juni). Religieuze feestdag ter ere van de eucharistieviering, met processies in Madrid en Toledo.

Δ **Fiesta de San Antonio de la Florida** (13 juni). Señoritas werpen spelden in een doopvont, wassen hun handen en vragen St. Antonius om een partner.

Δ **Madrid Pride** (eind juni). Wilde feesten in en om Chueca en een reuzeparade door de stad.

SEPTEMBER

Δ **Apertura Madrid museumweekend** (half sept.). Musea in de hele stad lanceren hun nieuwe exposities met gratis toegang.

Δ **Procesión Fluvial** (2de za). Rivierprocessie in de Fuentidueña de Tajo met verlichte sloepen.

Δ **Romería Panorámica** (2de zo). De Virgen de Gracia wordt op een praalwagen van San Lorenzo de Escorial naar een picknick in La Herrería vervoerd.

OKTOBER

Δ **Internationale boekenbeurs Liber** (1ste week). Biënnale met culturele activiteiten voor internationale uitgevers.

Δ **Virgen de Pilar** (12 okt.). Diverse fiestas in de wijken, zoals op Plaza Dalí in Salamanca.

MAART

Δ **Cristo de Medinaceli** (1ste vr). Duizenden mensen doen in de Iglesia de Medinaceli drie wensen voor het beeld van Christus.

Δ **Teatralia** (1–24 maart). Drie weken durend theaterfestival met toneel, popshows, dans en muziek voor jongeren.

APRIL

Δ **Semana Santa** (maart/april). Avondprocessies in Toledo en Madrid op Witte Donderdag en Goede Vrijdag.

Δ **El Día de Cervantes** (23 april). Op de gedenkdag van de dood van Cervantes wordt in Alcalá de Henares en andere plaatsen in Spanje boekendag gevierd met boekenbeurzen en literaire discussies.

JULI

Δ **Mad Cool** (half juli). Groot driedaags popfestival met grote namen uit de indiemuziek in een voorstad van Madrid.

Δ **Veranos de la Villa** (juli–aug.). Festival van podiumkunsten in de hele stad met een gevarieerd programma van evenementen in de openlucht, zoals film, opera en zarzuela.

AUGUSTUS

Δ **Castizo Fiestas** (6–15 aug.). Traditionele, zeer druk bezochte volksfeesten in La Latina en Lavapiés, waaronder San Cayetano, San Lorenzo en La Virgen de la Paloma.

NOVEMBER

Δ **Todos los Santos** (1 nov.). Op Allerheiligen legt men bloemen op de graven van familieleden, op straat verkoopt men geroosterde tamme kastanjes en zoete aardappel.

Δ **Romería de San Eugenio** (14 nov.). Castizo-processie in Rascafría ter ere van hun patroon.

Δ **Festival de Otoño** (2de helft nov.–half dec.). Jaarlijks theater-, ballet- en operafestival van een maand.

DECEMBER

Δ **Kerstmarkt** (half dec.–5 jan.). Fonkelende, gezellige kerstmarkt op de populaire Plaza Mayor.

Δ **Nochevieja** (31 dec.). De massa's op de Puerta del Sol eten één druif op elke klokslag die het nieuwe jaar inluidt.

EEN KORTE WANDELING PASEO DEL PRADO

Afstand 2,5km Duur 40 minuten Dichtstbijzijnde metrohalte Banco de España

Aan het eind van de 18de eeuw, voordat de musea en luxe hotels van Oost-Madrid verrezen, was de Paseo del Prado een geliefde plek om te flaneren. Combineer deze originele attractie met een bezoek aan de musea en galeries langs de Paseo. Maak ook de omweg naar het Museo Thyssen-Bornemisza en het

Museo del Prado (even ten zuiden van de Plaza de Cánovas del Castillo). U komt op deze route langs indrukwekkende monumenten die onder Karel III zijn gebouwd, waaronder de Puerta de Alcalá, de Fuente de Neptuno en de Fuente de Cibeles. Het is opmerkelijk dat ze midden op drukke rotondes staan.

Oost-Madrid

Het **Edificio Metrópolis** (blz. 118) op de hoek van de Gran Vía en de Calle de Alcalá stamt uit 1910.

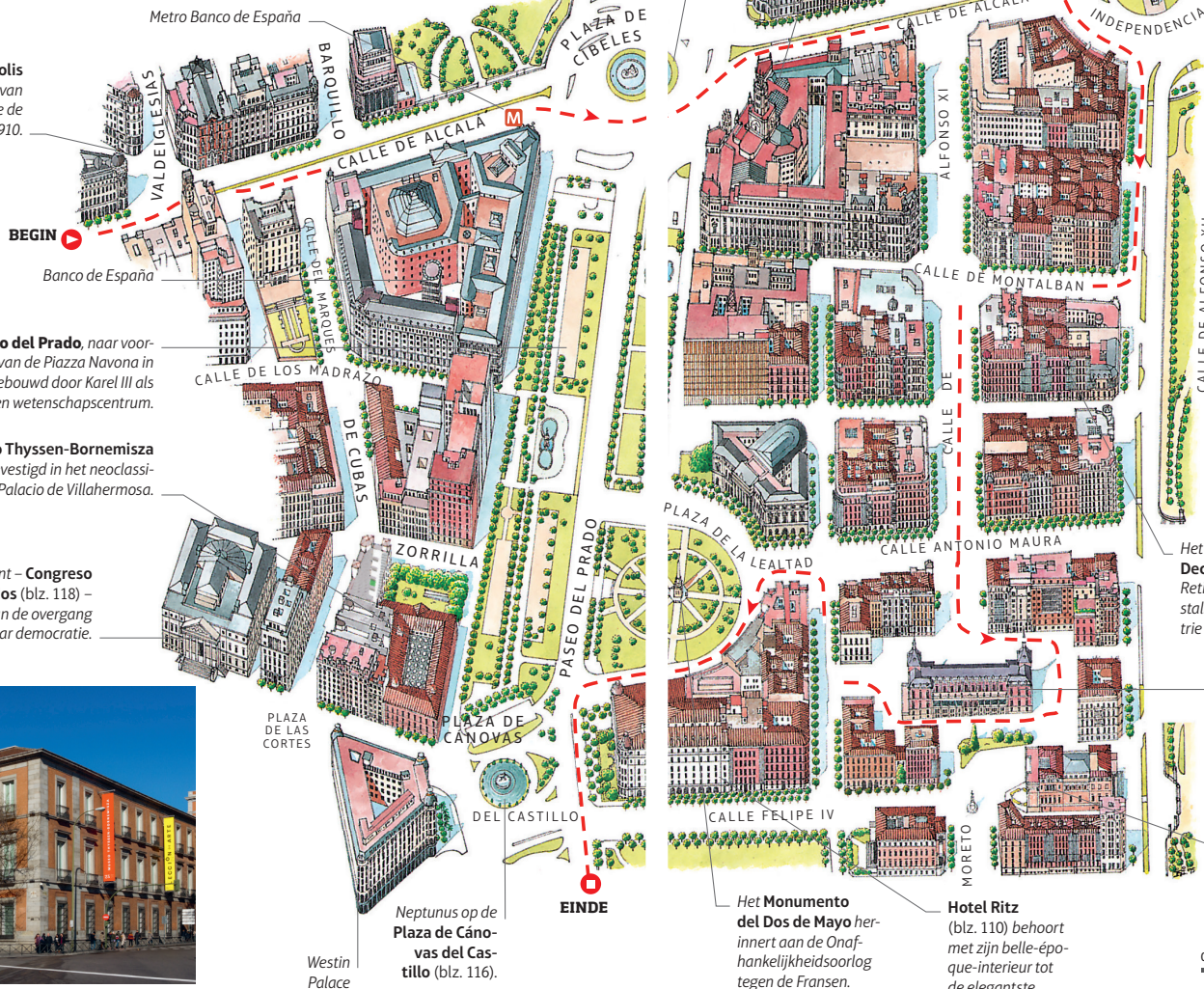
De **Paseo del Prado**, naar voorbeeld van de Piazza Navona in Rome, is gebouwd door Karel III als kunst- en wetenschapscentrum.

Het **Museo Thyssen-Bornemisza** (blz. 96) is gevestigd in het neoclassicistische **Palacio de Villahermosa**.

Het Spaanse parlement – **Congreso de los Diputados** (blz. 118) – was getuige van de overgang van dictatuur naar democratie.

↑ Het neoclassicistische exterieur van het Museo Thyssen-Bornemisza

Een fontein met een beeld van Cybele, de Grieks-Romeinse godin van de natuur, prijkt op de **Plaza de Cibeles** (blz. 110).

De granieten **Puerta de Alcalá** (blz. 110) is vooral erg mooi als hij 's avonds verlicht is.

Palacio del Marques de Linares

Palacio de Comunicaciones en het stadhuis

Oriëntatiekaart

Voor meer details, zie blz. 94

↑ Het beeld van Cybele dat de fontein op de Plaza de Cibeles siert

Het **Museo Nacional de Artes Decorativas** (blz. 111) bij de Retiro is in 1912 gesticht als uitstaltkast voor de Spaanse industrie en ambachten.

Het voormalige legermuseum in het **Palacio del Buen Retiro**, de **Salón de Reinos** (blz. 114), maakt deel uit van het Museo del Prado.

Het **Casón del Buen Retiro** (blz. 120), een annex van het Museo del Prado.

Het **Monumento del Dos de Mayo** herinnert aan de Onafhankelijkheidsoorlog tegen de Fransen.

Hotel Ritz (blz. 110) behoort met zijn belle-époque-interieur tot de elegantste hotels van Spanje.

EL ESCORIAL

📍 Avenida de Juan de Borbón y Battemberg, San Lorenzo de Escorial 📍 Vanaf Estación del Arte, Sol of Chamartín 📞 661, 664 van Moncloa 🕒 April-sept. di-zo 10.00-20.00 uur; okt.-maart di-zo 10.00-18.00 uur 📅 1 mei, 8 sept., 24, 25 en 31 dec. 🌐 patrimonionacional.es

Het imponerende grijze paleis van Filips II, dat tussen 1563 en 1584 werd gebouwd, steekt af tegen de Sierra de Guaderrama. De strenge, sobere bouw vormde de aanzet tot een invloedrijke architectuurstijl in Spanje.

El Escorial was meer ontworpen als mausoleum en plaats van inkeer dan als prachtige residentie. Toen architect Juan Bautista de Toledo in 1567 stierf, werd hij vervangen door Juan de Herrera, de koninklijke bouwinspecteur. Zijn eerdere functie verklaart de sobere bouwstijl, die *desornamentado* ('onversierd') wordt genoemd. Ondanks deze soberte van het paleis zijn er enkele van de belangrijkste kunstwerken van de koninklijke verzameling te zien.

De strakke gevel en landschapstuinen (inzet) van El Escorial ↑

Het kunstmuseum, met belangrijke werken als De kruisiging van de 15de-eeuwse Vlaamse meester Rogier van der Weyden

De Koninklijke Vertrekken, het sobere verblijf van Filips II

De Patio de los Evangelistas is een tempel die door Herrera is ontworpen.

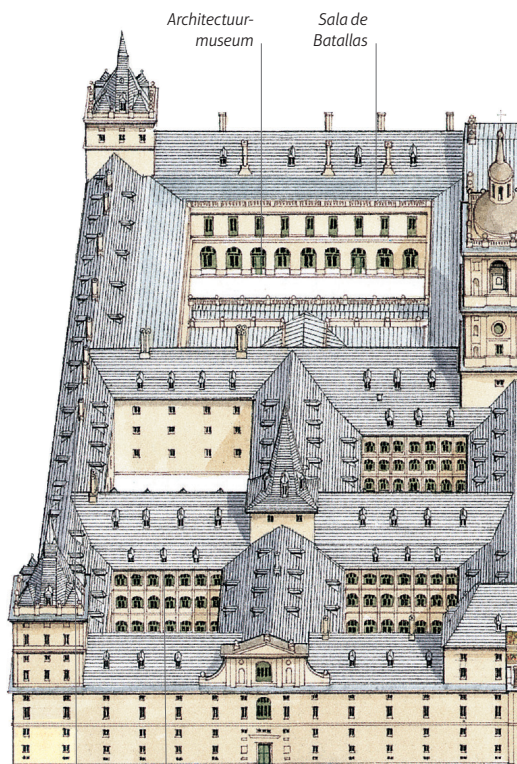
De glorie van de Spaanse monarchie van Luca Giordano, een fresco, boven de hoofdtrap

Kapittelzalen, met het draagbare altaar van Karel V

Het klooster, gesticht in 1567, en sinds 1885 bewoond door augustijnen

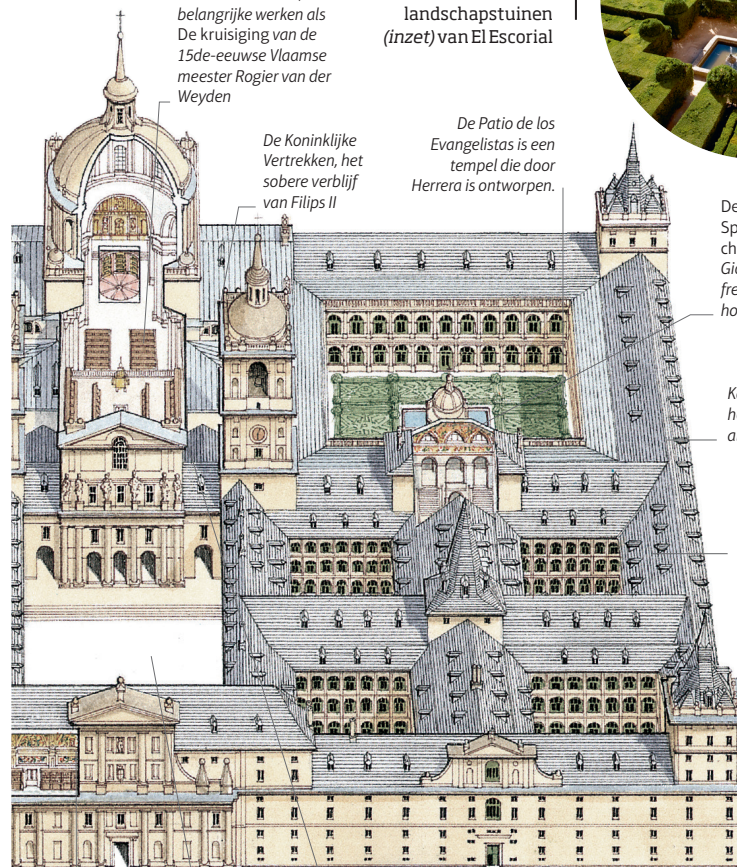

↑ Het adembenemende plafond van de hoofdtrap in El Escorial

Paleis van de Bourbons

Het Colegio Alfonso XII werd in 1875 door monniken gesticht als kostschool.

De bibliotheek, waar ooit meer dan 40.000 boeken stonden

Patio de los Reyes

Het altaarstuk van de basiliek is het opvallendste kenmerk van deze enorme, weelderig versierde kerk.

↑ Het paleis San Lorenzo de El Escorial, in het noordwesten van Madrid

Weetje

El Escorial is in een rastervorm gebouwd ter ere van St. Laurentius, die op een rooster werd verbrand.

VERKENNING VAN HET INTERIEUR

Koninklijke Vertrekken

De Koninklijke Vertrekken (Palacio de los Austrias) zijn gebouwd rond de basiliek. Vanuit haar bed kon de Infanta Isabella Clara, een dochter van Filips II, het hoogaltaar zien met de priester die de mis opdroeg. Aan de rechtermuur hangen portretten van haar en van haar zus Catalina door Bartolomé González (1564–1627). De Sala de Retratos hangt vol met portretten, waaronder *Karel I van Juan Pantoja de la Cruz* (1553–1608) boven de haard – een kopie van een schilderij van Titiaan dat bij een brand in 1604 verloren ging – en *Filips II van Antonio Moro* (1519–1576). Aan beide zijden van de Salas de los Paseos ziet u prachtige deuren met Duits inlegwerk. Blauwe Talavrategels bedekken het onderste deel van de muren, en de bovenzijden zijn versierd met schilderijen van Spaanse overwinningen. In de kamer van Filips II, met zicht op het hoogaltaar, staat het bed waarin hij in 1598

↑ Antonio Moro's portret van Filips II in de Sala de Retratos

overleed. In zijn studeerkamer hangt het laatste portret van de koning uit Pantoja's atelier.

Basiliek

Vroeger was het alleen de aristocratie toegestaan om de basiliek te betreden. De burgers mochten niet verder komen dan de vestibule bij de ingang. Het monnikenkor boven is nog altijd niet toegankelijk voor het publiek. In de basiliek staan 45 altaren. Een van de hoogpunten is het imposante marmere beeld *De gekruisigde Christus* (1562) van Benvenuto Cellini, in de kapel links van de ingang. Het enorme altaarstuk met gekleurd marmer, vergulde bronzen sculpturen en schilderijen is ontworpen door Juan de Herrera. De zilversmid Jacoppo da Trezzo (1515–1589) werkte zeven jaar aan het tabernakel. De schilderingen zijn van Federico Zuccaro (1542–1609) en Pellegrino Tibaldi.

Pantheons

Direct onder het hoogaltaar ligt het Koninklijk Pantheon van Spaans zwart marmer uit 1654. Hier hebben bijna alle Spaanse vorsten vanaf Karel I (onze Karel V) hun laatste rustplaats gevonden. Koningen liggen links, koninginnen rechts. Van de andere pantheons is het opmerkelijkste dat van Jan van Oostenrijk, halfbroer van Filips II, die de Turken in de Slag bij Lepanto versloeg. Ook bijzonder is La Tarta, een witmarmeren, veelhoekige tombe die op een taart lijkt.

Musea

In El Escorial zijn diverse kleine musea te vinden. De noordingang leidt naar de St. Mauritiushal, waar *De marteldood van St. Mauritius* van El Greco hangt. Een trap leidt naar het Architectuurmuseum, met modellen van het paleis. Het Kunstmuseum boven toont vooral 16de- en

TOP 4 KUNST IN EL ESCORIAL

De marteldood van St. Mauritius (1580-1882)

El Greco contrasteert de bedreigingen rond St. Mauritius met engelen die de martelaren in de hemel verwelkomen.

Jozefs kled (1630)

Velázquez schilderde de slinke broers die de bebloede kleding aan hun vader Jakob geven.

De voetwassing (1548-1549)

Jacopo Robusti Tintoretto's verwijzing naar het Laatste Avondmaal.

Het martelaarschap van St. Laurentius (1567)

In opdracht van Filips II geschilderd, naar het origineel uit 1558.

17de-eeuws werk. De eerste zaal is gewijd aan Italiaanse meesters, in de twee volgende hangt Vlaamse kunst. *De kruisiging* van Rogier van der Weyden (ca. 1400–1464) domineert de vierde zaal. In de vijfde hangt *Boetedoening van de H. Hiëronymus* van José de Ribera (1591–1652), en in de laatste 16de- en 17de-eeuwse Spaanse en Italiaanse kunst.

Paleis van de Bourbons

De vertrekken van de Bourbons zijn luxueus gemeubileerd. Ze zijn ingericht door Karel IV en verfraaid met wandkleden, sommige van Goya, uit de Real Fábrica de Tapices (blz. 172). In een porseleinkast staat een servies, deel van de uitzet van Victoria Eugenia bij haar huwelijk in 1906 met Alfons XIII.

Must see

↑ De bibliotheek, met een gewelfd plafond en marmeren vloer

Weetje

De bibliotheek van El Escorial, opgericht door Filips II, was de eerste openbare bibliotheek in Spanje.

Kapittelzalen

In de vier Salas Capitulares (Kapittelzalen), in de zuidoostelijke hoek van het klooster, staan houten banken voor de 100 monniken. Deze ruimtes met hun mooie, gewelfde plafonds zijn verfraaid met schilderijen van Titiaan (1490–1576), waaronder *Het Laatste Avondmaal*, dat helaas is versneden om het op zijn plaats te laten passen. Er hangt ook werk van Jeroen Bosch (1450–1516), die in Spanje 'El Bosco' wordt genoemd. In de slaapkamer van Filips II hing een versie (drieluik) van *De hooiwagen* – het origineel is in het Prado (blz. 100) te zien. Vlakbij staat de geëmailleerde en vergulde houten retabel

van Karel I (onze Karel V) die dit draagbare altaar meenam op zijn diverse veldtochten.

Bibliotheek

In 1619 kondigde de koning af dat van elke nieuwe uitgave in zijn rijk een exemplaar naar hem gezonden moest worden. Op zijn hoogtepunt bezat de bibliotheek zo'n 40.000 boeken en manuscripten, vooral uit de 15de en 16de eeuw. Op het gewelfde plafond van de

lange zaal prijken prachtige fresco's van Pellegrino Tibaldi (1527–1596). Uitgebeeld zijn: Filosofie, Grammatica, Retorica, Dialectiek, Muziek, Geometrie, Astronomie en Theologie. De Dorische houten boekenkasten zijn ontworpen door Juan de Herrera (1530–1597). Aan de vier hoofdpijlers hangen portretten van leden van het Habsburgse Huis – Karel I, Filips II, Filips III en Karel II.

↑ De indrukwekkende gevel van El Real Monasterio de San Lorenzo de El Escorial